

T.C.
Kültür ve Turizm Bakanlığı
Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü

9 MİLLETLERARASI
TÜRK HALK
KÜLTÜRÜ KONGRESİ

TÜRK HALK EDEBİYATI

BİNBİR GECE MASALLARI'NDA CUHA FIKRALARI VE MİZAHIN KULLANIMI ÜZERİNE

Dr. Seval KASIMOĞLU¹

Giriş

Cuha, 8. yüzyılda Arabistan'da yaşadığı düşünölen bir fıkra kahramanıdır. Onun "hayatı ve ailesi hakkında fazla bilgi yoktur, ölüm tarihi de bilinmemektedir."² Türkiye'de Cuha üzerine yapılmış olan akademik çalışmalar genel olarak Nasreddin Hoca ile bağlantılı olarak ele alınmaktadır ve genellikle Cuha'nın tarihsel kimliği üzerine yapılmış olan çalışmalardır. Örneğin *Arap ve Türk Edebiyatının Mizahi Kahramanı Cuhâ el-Arabî-Nasreddin Hoca, Türklerin Hoca'sı Arapların Cuha'sı* isimli çalışmalarında Yard. Doç. Dr. Yakup Civelek, *Doğu Kültüründe Nasreddin Hoca Tipinin Benzerleri* isimli makalesinde Doç. Dr. Metin Akkuş, *Fıkra Türünün Arap ve Türk Edebiyatlarındaki Yeri* isimli makalede Dr. Abdulaziz M. Avadallah ve Dr. Sait Uylaş, *Arap Cuhası, Nasreddin Hoca'nın Nesi Olur?*, isimli makalesiyle A. Sait Aykut Nasrettin Hoca'nın tarihi kimliği ve fıkralarından bahsederlerken Cuha'ya da değinmişlerdir. Sadece Cuha'dan bahseden Türkiye'de hali hazırda tek çalışma Irène Fenoglio / François Georgeon tarafından yazılmış 2000 yılında da Türkçeye ilk kez Ali Berktaş tarafından çevrilmiş olan *Doğu'da Mizah* isimli kitaptır.

Bu bildiride ise Cuha'nın Nasrettin Hoca ile ilgisinden veya onun tarihî bir şahsiyet olarak varlığından bahsedilmeyecektir. Bildiride inceleme metni olarak *Binbir Gece Masalları*'nda (BGM) yer alan Cuha fıkraları seçilmiştir. Bu fıkraların yarısından fazlası müstehcenlikle ilgili fıkralardır. *Binbir Gece Masalları*'nda, ilk eşinin kendisini aldatması sahnesiyle başlayan ve bakirelerin öldürülmesi ile gelişen cinsellik kaynaklı bir anksiyeteden Şehriyar ve kardeşi Şahzaman'ın kurtuluş

1 Okutman, Çankırı Karatekin Üniversitesi, sevalkasimoglu@gmail.com

2 <http://www.islamansiklopedisi.info/dia/ayrmetin.php?idno=080082&idno2=c080053> adresinden 10.10.2017 tarihinde alıntı yapılmıştır.

hikâyeleri anlatılmaktadır. Bu kurtuluştta Şehrazat'ın Şehriyar'a bin bir gece boyunca anlattığı anlatıların önemli bir rolü vardır. Şehrazat'ın anlattıklarından biri de 922 ve 923. gece anlatılan Cuha fıkralarıdır. Fıkralar genel bir sınıflandırma ile müstehcen olanlar ve ders verme niteliğinde olanlar olarak iki kısım altında toplanılabilir. Bildiride ise müstehcen fıkraların, Şehriyar'ın anksiyetesinden kurtuluşunda nasıl bir işleve hizmet ettiği ve ölüm karşısında Şehrazat için nasıl bir öneme sahip olduğu irdelenmeye çalışılacaktır.

Bu noktada *Binbir Gece Masalları*'nda Cuha anlatılarının Freud'un rahatlatma kuramı çerçevesinde hem Şehriyar hem de kısaca Şehrazat perspektifinde ele alınıp alınamayacağı konusu üzerinde durulmuştur.

Binbir Gece Masalları'nda Ölüm, Gülme, Söz, Haz ve Oyun

Binbir Gece Masalları neredeyse bütün dünya edebiyatını oldukça derinden etkilemiş bir önemli bir başyapıttır. Bu eserin konusu kısaca eşinin kendisini aldattığını öğrenen bir hükümdarın bu olayın etkisiyle her gece bir bakire ile birlikte olması ve sabah olduğunda onları öldürmesidir. Şehriyar'ın bu durumu Şehrazat'la birlikte olmaya başladığı zamana kadar sürer. Şehrazat yaklaşık üç yıl boyunca geceleri masal anlatarak Şehriyar'a kadınların sadık, güvenilir olabileceğini gösterir. Sonunda da evlenirler ve Şehriyar üç çocuğunun olduğunu öğrenir. Fethi Benslama'nın İslam'ın Psikanalizi isimli çalışmasında bahsettiği şekilde ifade edecek olursak bu masal, "karısının sadakatsizliği karşısında deliren, daha doğrusu kendini bir başkasına veren karısının sefahat sahnesini gören bir adamın dramıyla açılır. Böylece bir kadının cinselliğiyle bozduğu şeyi bir başkası söz yoluyla geri verir." (Benslama, 2014: 227). Bu sözlerde cinsellik başrolde yer almakta ve Şehriyar'ı karısının cinselliğiyle bozguna uğratan senaryo, onun haz alacağı bir şekilde bu kez Şehrazat'ın sözleriyle tekrarlanmaktadır. Dahası Şehriyar'ın her gece bir bakire ile birlikte olduğu ve sonraki gün onları öldürdüğü sahnede hazzın yerini Şehrazat'ın anlatılarının aldığı da açıkça görülmektedir. Ancak böyle bir sahnede Benslama'nın da belirttiği gibi "sözün delilik ve ölüm güçleri üzerinde zafer kazanması için bir şey anlatmak yetmez. Sözün işlemsel olabilmesi için bir düzenek de gereklidir." (Benslama, 2014: 227). Bir başka ifade ile Şehrazat, deliren bu adam karşısında sükûnetini koruyarak Şehriyar'ın bilinçdışında var olan cinsellikten kaynaklanan anksiyetesini sona erdirmek/yok etmek için onu güldürmesi, Barry Sanders'in ifadesiyle "insanın bilincini artırıp insana yaşama dair yeni bir bakış açısı" (Sanders, 2001: 111) kazandırmasıdır. Şehrazat bunu gerçekleştirirken anlattığı masalları ve fıkraları, "kadın kurnazlığıyla sultanın deliliğine karşı koymak için değil, ölümün yakınına oyunu yerleştirmek ve efendiyi oyalamak öfkesini sağlamak için" (Benslama, 2014: 260) kullanır. Daha özet ve birkaç kelime ile ifade edilecek olursa belki *Binbir Gece Masalları*'nı şu kelimelerle tanımlamak gerekecektir: Ölüm, gülme, söz, haz³ ve oyun.

Mizah, Gülme ve Oyun

Sigmund Freud'un oyun ile edebiyat arasında sıkı bir ilişkinin varlığını ortaya koymaya çalıştığı psikanalitik kurama göre dil ile ilgili bütün yaratmaların kaynağında oyunun etkisini görmek mümkündür. Çocukluk dönemindeki kişi, dünyayı oyunlar aracılığıyla tanıyabilir. Eşdeyişle oyunlar, çocuk ile gerçek dünya arasında bir "ara dönem", "geçiş olgusu" görevi görmektedir. Çocuk, yeni dünyaya uyum sağlamak amacıyla oyunlarda provalar yapar, gerçek dünyada karşılaşaca-

3 Söz ve haz Fethi Benslama'ya ait ifadelerdir.

ği olay ve durumların taklidini yapar. Çocuk büyüyüp de yetişkin olduğunda oyun oynamaktan vazgeçmiş gibi görünür. Ancak yetişkinlik döneminde oyun oynamayı gözle görülür bir şekilde, doğrudan yapamayan birey, bu hazzın yerine yeni bir hazzı geçirir. Psikanalitik bir ifade ile yetişkin biri oyundan vazgeçtiğinde, sadece gerçek nesnelere ile oyunu bağdaştırmaya son vermiştir; böylece “düş kurma”, diğer bir deyişle “gündüz düşleri” oyunun yerini almış, *yer değiştirmiştir*. Freudcu bakış açısına göre gündüz düşlerinin ortaya çıkma mecrası, edebiyat ve sanat eserleridir. Ancak bir gündüz düşünün ortaya çıkması için mutlaka kişinin rahatsız olduğu ve bilinç dışında bastırıldığı bir durumun var olması gerekir. Freud’a göre gülünç kavramı da bu gündüz düşlerinin bir örneğidir.

Mizahla ilgili teorisinde doğrudan ya da dolaylı olarak yasaklanan, sosyal olarak kabul edilemeyen, çocukça, saçma olarak nitelenen (Rappoport, 2005: 20) pek çok şaka, mizah ya da espri ile ilgili görüşlerini ve örnekleri sunduğu *Espriler ve Bilinçdışı İle İlişkileri*⁴ isimli çalışmasında mizah, espri, şaka gibi birbiriyle ilişkili bütün kavramları gülünç sözcüğü altında toplamıştır. Gülünç kavramı ise Freud’a göre tıpkı düşlerde, dil sürçmelerinde olduğu gibi bilinç dışının bir göstergesidir. Çalışmasında gülüncün haz elde etmeye çabalayan savunma mekanizmalarından biri olduğunun altını çizen Freud’un bu noktada en çok üzerinde durduğu kavramlar haz, oyun ve gülünçtür.

“Bilinçdışı düşünce biçimlerine bilinçli olarak özgür rol ver[menin], gülünç hazzı üretmenin bir yolu” (Freud, 2012: 252) olduğunu söyleyen Freud’a göre “huzursuz edici duyguların serbest bırakılması, gülüncün ortaya çıkmasında en büyük engeldir. Mizah, huzursuz edici duygulara karşın bir haz sağlama yoludur, bu duyguların doğuşu için bir yerine geçen rolü oynar, kendini onların yerine koyar.” (Freud, 2012: 258). Bu noktada sıklıkla gülünç ve çocuk kavramlarını inceleyen Freud, oyun ve espri ilişkisi için de şu kısa ancak oldukça açıklayıcı cümleyi söyler: “Espri gelişmiş bir oyundur” (Freud, 2012: 210). Espri için bir benzeri olduğu düşüncesinden hareket ederek mizahın da gelişmiş bir oyun olduğu söylenebilir. Benzer şekilde mizahın “çocukluğun dünyasına yeniden bir dönüş” olduğunu söyleyen Freud’a göre

“Çocuk büyüdüğünde ve oyuna son verdiğinde ve de yıllar boyunca uygun bir ciddiyetle yaşamın gerçeklerini planlamak için çalışmasından sonra bir gün kendisini bir kez daha oyun ile gerçeklik arasındaki karşıtlığı silen bir zihinsel durumda bulabilir. Bir yetişkin geriye, bir zamanlar çocuklukta oyunlarında taşıdığı yoğun ciddiyete bakabilir. Ve şimdinin sözde ciddi uğraşlarını çocukluk oyunlarıyla eşitleyerek yaşamın kendisine yüklediği fazlasıyla ağır yükü fırlatıp atabilir ve mizahın sağladığı yüksek haz ürününü kazanabilir (Freud, 1999:126).

Oyun oynamak bir arketiptir. Oyun oynamak çocukluğa geri dönmektir. Çocukluk ise arketipsel olarak yeniden doğumun, benliğe dönüşün bir sembolüdür. Bir başka ifadeyle mizahın arkasında bastırılmış bir dürtü olduğunu söyleyen Freud’a göre mizah, zihinsel gerilimdeki ani boşalmada, bastırılmışın geri dönme çabası, yitirilenin yeniden elde edilmeye çalışılmasıdır. Bu noktada mizah kişinin parçalanmış benliğinin yeniden onarımı için bir vasıtaadır.

4 Freud’un bu çalışmasının ismi Türkçe’ye Emre Kapkın’ın çevirisinde *Espriler ve Bilinçdışı İle İlişkileri* olarak çevrilmiştir. Ancak John Morreall’ın Kubilay Aysevener ve Şenay Soyer tarafından Türkçe’ye çevrilen *Gülmeyi Ciddiye Almak* isimli eserinde Şaka ve Şakanın Bilinçaltı İle İlişkisi adıyla Oğuz Cebeci’nin *Komik Edebi Türler- Parodi, Satir ve Ironi* isimli eserinde *Fıkra ve Bilinçaltıyla Bağlantıları* adıyla Türkçeye çevrilmiştir.

Bir Savunma Mekanizması Olarak Mizah

Freud, hem *Espriler ve Bilinçdışı ile İlişkileri* hem de *Mizah* isimli çalışmasında gülünç ve türlerini genel olarak iki başlık halinde ele almaktadır. Bunlardan ilki masum olanlar, ikincisi ise içerisinde cinselliği ve saldırıyı barındıran kasıtlı olanlardır. Bu iki başlıktan kasıtlı olan gülünç türleri bu bildirinin çalışma konusuna daha yakın görüldüğü için bu başlıktan devam edilecektir.

Saldırgan espri kavramını “Bir espri, düşmanımızda engeller nedeniyle açıkça ya da bilinçli olarak ortaya koyamadığımız can sıkıcı şeyleri kullanmamıza olanak verir; ...espri kısıtlamaları savuşturacak ve ulaşılmaz hale gelmiş olan haz için kaynaklar açacaktır.” (Freud, 2012: 134) diyerek açıklamaya çalışan Freud’un kasıtlı espri tanımını yine şu şekilde ondan öğrenebiliriz: “kasıtlı espriler otorite kurma iddiasında olan yüce konumdaki kişilere karşı saldırganlık ya da eleştiriyi olası kılmak için özellikle yeğlenirler. O zaman da, espri, otoriteye bir başkaldırıyı, onun baskısından kurtulmayı simgeler.” (Freud, 2012: 134). Freud’un bu bakış açısıyla ve yaklaşık aynı amaçla kullandığı bir başka kavram ise adı geçen çalışmasında *darağacı mizahı* olarak çevrilen *Galgenhumor*’dur. *Galgenhumor* kavramı günümüzde *kara mizah*, *ciddi şaka*, *kara komedi* isimleriyle de bilinmektedir. Kara mizah, ölüm, hastalık, yaşlılık, savaş, cinsellik, suç gibi tabu oluşturabilecek ve bu sebeple hakkında konuşulması oldukça zor olan kavramların mizah ile ambalajlanarak ifade edilmesi olarak tanımlanabilir. Freud çalışmasının ilgili kısmında kara mizahla ilgili şu meşhur örneğini sunmaktadır: Pazartesi günü darağacına götürülen bir suçluyla ilgili ilginç bir anekdot sunulur: Şöyle der suçlu adam götürülürken: ‘Güzel, hafta iyi başlıyor’ (Freud, 2012: 258).

Freud’a göre mizahın temel işlevi tıpkı rüyalarda olduğu gibi bastırılmış olanı gün yüzüne çıkarmaktır. Eş deyişle o, dışsal değil içsel bir unsurdur. Bu sebeple mizah yalnızca “dışsal sansürden kurtarmakla kalmaz, her şeyden önce, büyük içsel sansürden kurtarır; binlerce yıldır insanda yer etmiş olan korkudan kurtarır; kutsal olandan, yasaklamalardan, geçmişten, iktidardan duyulan korkudan kurtarır.” (Sanders, 2001: 114) John Morreall da *Gülmeyi Ciddiye Almak* isimli çalışmasında rahatlama kuramından bahsederken Freud’ un mizahla ilgili çalışmasının temelini oluşturan bu tabuya ya da yasağa dikkat çekmektedir. Şöyle demektedir Morreall:

“Gülmeye yol açan birçok yasak, cinsellik ve şiddete karşı koyulmuş olan geleneksel toplum yasakları akla getirir. Bütün kültürler cinsellikle ilgili bazı eylemleri yasaklarlar. Çoğunda evlilik dışı cinsel ilişki yasaklanmıştır, hatta hemen hepsinde cinsellikle ilgili konuşmalara bile sınırlamalar getirilmiştir. Rahatlama kuramına göre, böyle sınırlamalar, insanların cinsel arzularını baskı altında tutmalarına neden olur ve bu yüzden ki ne zaman ki biri, örneğin bir komedyen, tabuları yıkar ve cinsellik üzerine konuşursa, yasaklanmış cinsellikle ilgili düşünceleri kışkırtır ve baskı altında tutulan cinsel enerjinin bir kısmını gülmeye salıverilmesine yola açar.” (Morreall, 34)

Freud’un psikanalitik kuramına göre mizahın asıl kaynağı kişinin bastırılmış bir halde bilinçdışında bulunan duygularıdır. Bunların ortaya çıkışı ya da Freudcu bir ifade ile bilinçli düşünceye geçişi bir haz yaratmaktadır. Bu noktada mizahın ortaya çıkışındaki temel etmen işte bu haz kaynağıdır. Freud mizahın bu işlevini şu şekilde anlatmaktadır:

“Düşünce, kendini bir esprile ambalajlamaya çalışır; çünkü bu şekilde kendini bizim dikkatimize sunmuş olur ve daha önemli ve daha değerli görünebilir ama her şeyin ötesinde bu ambalaj bizim eleştiri güçlerimizi kandırır ve onları karıştırır.” (2012:163).

Freud, “bu türden mizahın, kişinin koşulları yüzünden hayranlığımıza ket vurulmadığı durumlarda şaşmaz bir biçimde ortaya çıktığını” (Freud, 2012: 259) söylemektedir. *Aşağılayıcı Mizah* başlıklı yazısında Hakan Atalay, aşağılayıcı/düşmanca mizahın örtülü amacının bir hasma saldırmak olduğunu söylemekte ve şöyle devam etmektedir: “Mizahın masum niteliği yıkıcı dürtüleri maskeler, toplumun içimize yerleştirdiği engellemelerin arkasından dolaşır. Düşmanca bir içgüdü’nün, yolundaki engellere rağmen, doyurulmasını kolaylaştırır.” (Atalay, 2017: 18). Bu noktada *Binbir Gece Masalları*’na dönecek ve fıkraların anlatıldığı ortamı niteleyecek olursak şunlar söylenilebilir: Şehrazat’ın bu fıkraları anlattığı ortam, özellikle kadınlara karşı yasakların çok fazla olduğu, sert, kırılğan bir zemindir. Böyle bir atmosferde Cuha fıkraları, Şehrazat için farklı bir şekilde dile getiremeyeceği kendince haklı gerçekleri, mesajları aktarmanın bir yoludur. *Binbir Gece Masalları*’nda Şehriyar’ın eski eşinden kaynaklanan ve kadınlara güvensizlik olarak beliren anksiyetesi Cuha fıkralarıyla belirginleştirilmiş ve Şehriyar için sadakatsizlikten kaynaklanan anksiyeteden kurtulmak /kaçmak için bir yüzleşme yoluna dönüştürülmüştür.

Cuha Fıkraları Üzerine

Freud, savunma mekanizması olarak mizahın çeşitli tekniklerle şekillenebileceğini söylediği (Freud, 2013: 48-121) *Esprilerin Tekniği* başlıklı bölümde bu teknikleri şu şekilde ifade etmektedir: 1. Yoğunlaştırma 2. Yer (Yön) Değiştirme 3. Saçmalık/Anlamsızlık 4. Maskesini Düşürme 5. Karşıtıyla (Zıttıyla) Temsil 6. Aşırı Vurgulama 7. Cinsellik 8.Yanlış Akıl Yürütme 9. Benzer/Akraba Olan Bir Şeyle Temsil 10. İma/Çifte Anlamlılık (Dolaylı Temsil) 11. Benzetme 12. Parodi.

Bu tekniklerden biri olan yer değiştirme, Cuha fıkralarının neredeyse temel özelliğidir denilebilir. Yer değiştirme, kızgınlık ve düşmanca duyguların, bunlara yol açan kimselere değil de, daha az çekinilen kimselere yöneltilerek “tartışmayı pekiştirerek öte yandan yeni bir saldırı türünü deneyerek dinleyicinin inandığı kurum ve gerçeklere saygıyı sarsmasıdır”. (Freud, 2012: 164). Kasıtlı espri ya da kara mizah da iddia ettiği fikri doğrulamak için doğrudan öznenin kendisine değil de özne ile ortaklığı olan birine Freud’un ifadesiyle “kolektif bir kişiyi ya da öznenin uluslarından birine” (Freud, 2012: 142) yönelmesi özelliği ile bu tekniğin en önemli gösterevidir. *Binbir Gece Masalları*’nda da Şehrazat’ın fikirlerini kabul ettirmek için tartışmadan ziyade mizahı kullanması önemlidir. Şehrazat anlattığı fıkralarda kesinlikle Şehriyar’ın hissettiklerinin aksine bir fikri doğrudan anlatmaz. Diğer bir ifadeyle o, kesinlikle kadınların masum, suçsuz kişiler oldukları temi üzerinde durmaz. Tam tersine özellikle eşinin ve diğer kadınların yer aldığı fıkralarda, kadınların arzularının yoğunluğuna ve bu arzular karşısında erkeğin çektiği sıkıntılara dikkat çeker. Bunu yaparken erkek yıkıcılığını göstermenin yolu, doğrudan Şehriyar’a ve onun fikrine bir saldırı değil kolektif olarak onunla aynı grupta olan ve fıkraların başında da vurguladığı gibi “görünüşüyle budala, ama bu kaçık soytarı görünümünün altında eşsiz bir incelik, bilgelik ve zekâ taşıyan... çağının en eğlendirici, en eğitici ve en nükteli kişisi” (BGM, 2016: 2932) Cuha’dır. Anlatılan fıkralarda da kolektif bir tip olan Cuha’nın kahraman olarak yer aldığı toplam 33 fıkra vardır. Fıkraları genel bir başlık halinde incelediğimizde bunların yaklaşık 16 tanesinin cinsel fıkralar olduğu geri

kalanların ise büyük bir çoğunluğunun doğrudan ya da dolaylı olarak ders vermeyi amaçladığı görülmektedir. Bu iki başlık halinde ele alınan fıkralarda Cuha'nın hem adaleti ve erdemi savunmuş ve özellikle bu konularda ders verme amacı güden fıkralarını (ideal Cuha/bilinç/ego/iyi) hem de cinsel fıkralarda bu özelliklerin tümüne ters davranan niteliklerini (bilinçdışı/id/kötü) görmek mümkündür.

Fıkralarda temel yoğunlaşma, Cuha'nın eşi ve diğer kadınlar karşısında ve sıklıkla "cinsel olgu ve ilişkilerin konuşularak kasıtlı olarak ön plana çıkarılması" (Freud, 2012: 128) tekniği üzerindedir. Bu sahnede Şehrazat, hastasını iyileştirmeye çalışan bir psikanalist gibidir. O, Şehriyar'ın cinsellik kaynaklı anksiyetesiyle yüzleşmesi için fıkralar vasıtasıyla adeta onu sorunlarıyla karşı karşıya getirir. Freud, *Esprilerin Amacı* isimli bölümde bu tür mizahın genel olarak kullandığı teknik yöntemin ima olduğuna dikkat çekmiştir (Freud, 2012: 131). Cuha fıkralarında da -özellikle müstehcen içerikli olanlarında- bu tekniğin sıklıkla kullanıldığı görülmektedir. Şehrazat, doğrudan söyleyemediği düşüncelerini bu fıkralar aracılığıyla ortaya koymaktadır. Bu fıkraların bir başka özelliği de içerisinde Cuha'nın eşinin de olduğu cinsel fıkralardan başlayarak hayvanlara ya da küçük çocuklara karşı işlediği cinsel tacizlere kadar yelpazesinin bir hayli kabarık olmasıdır. O adeta fıkralar aracılığıyla anksiyetesi ile mücadele edebilmek için korkusunun kaynağını oluşturan cinselliğe maruz bırakılmaktadır. Maruz bırakılma terapisi, psikolojide kişinin zihinsel bir takıntı haline gelen problemleriyle doğrudan yüzleşmesi amacıyla sürekli ona maruz kalmasıdır. Örneğin, örümcekten korkan birinin örümceğe benzeyen çeşitli oyuncularla oynamasının ya da örümcek resimlerine, videolarına bakmasının sağlanması gibi Şehriyar da cinsellikle ilgili bu anksiyeteden kurtulmak için yoğun cinsel içerikli fıkralara maruz bırakılmıştır.

Fıkralarda en dikkat çeken özellik ise erkeklerin ve onları sembolize eden organların bu fıkralarda sürekli bir şekilde aşağılanmasıdır. Bu noktada denilebilir ki özellikle cinsel fıkralarda Şehrazat, kadınların sadakatsiz olduğunu düşünen hükümdara hatta *Binbir Gece Masalları*'nda çok sık tekrar edilen "kadının şeytandan daha şeytan olduğuna" dair temel bir izleğe karşı olan fikrini Cuha'yı ve erkeklik kavramını aşağı ederek ortaya koymuştur. Örneğin birkaç fıkrada hem eşinin hem de diğer kadınların kadınlıklarından ve kadınlıkla ilgili olgulardan övgüyle bahsetmelerine karşı Cuha erkeklik ve erkeklikle ilgili olguları son derece aşağılayarak yermektedir. Örneğin bir gün komşusunun başına giren Cuha, kendisini kovan komşusuna kendisinin bir eşek olduğunu ve başa da ihtiyacını gidermek için girdiğini söyler. Komşusu kendisine ne zamandan beri eşek olduğunu sorduğunda da erkek olduğundan beri olduğunu söyler (BGM, 2016: 2944).

Clarissa P. Estés *Kurtlarla Konuşan Kadınlar* isimli çalışmasında "neşeli, kirli öykü" olarak adlandırdığı gülme çeşitlerinin "libidoyu tahrik" ederek "sadece depresyonu yok etmekle kalmadığını kara yüreği öfkeden arındırmaya da yardım ettiğini" (Estés, 2013: 380) söylemektedir. Cinsel fıkraların en bariz ve ilk dikkat çeken işlevi bu olsa da Freud'un müstehcen mizah unsurlarının işlevlerinden bahsettiği şu satırlarında da ikinci ve önemli bir işlevden daha bahsedilmektedir. Şehrazat'ın özellikle müstehcen mizah unsurlarına yer veren anlatılarında bu işlevi de açıkça kullanıldığı görülmektedir. Şöyle demektedir Freud:

"Açık saçık espriler de, başlangıçta cinsel ortama, önünde kadının utanç duyması gereken bir engelleyici olarak katılan kişiyi, esprinin sağladığı hazzı

rüşvet vererek bir taraftar haline getirir...(Mizah) sinik ya da kuşkucu amaçların hizmetinde ise bir yandan tartışmayı pekiştirerek öte yandan yeni bir saldırı türünü deneyerek dinleyicinin inandığı kurum ve gerçeklere saygıyı sarsar.” (Freud, 2012:164).

Freud, mizah ile çocuk ilişkisini ele aldığı *Espriler ve Gülüncün Türleri* isimli bölümde yetişkin için çocuğun hareketlerinin gülünç olmadığını ancak çocuğun hareketlerinin gülünç etkisinin “ancak bir çocuk gibi değil de ciddi bir yetişkin gibi yönettiği zaman, ...bunu kılık değiştiren kişilerin yaptığı biçimde” (Freud, 2012: 253) olduğu zaman gerçekleştiğini söylemektedir. Çocuk, “doğasını koruduğu sürece onun algılanması bize belki de hafifçe gülüncü anımsatan saf bir haz verir” (Freud, 2012: 253) şeklinde de sözlerine devam etmektedir. Aynı durum bir yetişkinin çocuk gibi davranmasında da karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda Cuha ile ilgili anlatılarda da Cuha'nın genellikle yaşından beklenenden daha çocukça, Freud'un ifadesiyle *saçma* hareketler yapması yukarıdaki sözlerle birlikte okunabilir. Örneğin Cuha, bir gözü kör, ayağı demirden yapıma topal ve son derece çirkin olarak nitelendirilen Timur'la konuşurken Timur'un berberi yanlarına gelir ve Timur'u tıraş ettikten sonra kendisine bakması için bir ayna uzatır. Ancak Timur, aynaya baktıktan sonra ağlamaya başlar. Timur'u gören Cuha'nın da ağlaması üzerine Timur ona kendisinin aynaya baktığında kendisini çok çirkin olarak gördüğünden ağladığını söyler. Cuha ise “Haşa huzurdan devletlim, sen bir aynaya birazcık bakarak iki saat ağlıyorsan, senin bütün gün yüzüne bakan kölenin daha uzun süre ağlamasında şaşılacak ne var?” (BGM, 2010: 2942) der. Bu fıkrada Freud'un mizahın bir tekniği olarak altını çizdiği *maskesini düşürme* tekniğinin de ön planda olduğu görülmektedir. Maskesini düşürme tekniği sıklıkla “ya ulu tipleri ya da onların sözlerini daha aşağı olanlarla yer değiştirerek” uygulanmaktadır.

Son olarak *Binbir Gece Masalları*'nda Cuha fıkralarının hem Şehriyar için hem de Şehrazat için iki ayrı rol oynadığı görülmektedir. Eski eşinin kendisini aldatmasıyla başlayan anksiyete, Şehriyar'ın bir müddet sonra bu korku ve güvensizliğini bütün kadınlara genellemesine neden olmuştur. Bu sebeple yaklaşık üç yıl boyunca birlikte olduğu bakirelerle önce bir gece geçirip sonra onları öldürür. Bu durum Şehrazat ile birlikte olduğu ve Şehrazat'ın her gece bir anlatı ile ölümden kurtulmaya çalıştığı geceye kadar sürer. Cinsel fıkraların dikkat çeken en önemli yanı, Cuha vasıtasıyla erkek ve erkekle ilgili olguların aşağılanmasıdır. Bildiride bu aşağılamanın Freud'un mizah kuramına göre okunarak hem Şehriyar için hem de Şehrazat için rahatlatma işlevini yerine getirdiği görülmüştür.

Binbir Gece Masalları'nda mizahın kullanımının, Şehriyar'ın asıl olarak anlatılmasını beklediği mesaj düzenini alaycı ve ironik bir bakışın harmanlandığı kara mizah formunda değiştirerek, zararsız hale getirilmiş bir eleştiri formuna kavuşturması ve böylece dikkati başka yöne çekerek gerçekte ilginin Cuha fıkralarına yöneltmesiyle yakından ilgili olduğu görülmüştür. Düş tekniklerinden biri olan *yer değiştirme* metodu ile Şehrazat, “kadının sadakatsiz” olduğu düşüncesini taşıyan Şehriyar'a karşı söyleyemediği düşüncelerini bu fıkralar aracılığıyla ve kolektif bir tip vasıtasıyla söyleyebilmiştir. Şehriyar açısından ise fıkraların, onun sahip olduğu korkularını bir nevi cisimleştirerek onun bunları görebilmesini sağlamıştır. Eşdeyişle fıkralar, Şehriyar için hem bilinç dışında bastırılmış halde duran anksiyetesini görmesini sağlamış hem de bu vasıtayla onun kaygılarından kurtulmasını sağlamıştır. Cuha fıkralarının bitmesinin ardından Şehriyar'ın söylediği son sözler aslında başından beri bu makalede anlatılmak istenen fikrin de bir özetidir.

Şöyle demektedir Şehriyar Şehrazat'a: Cuha'nın bu fıkraları, benim en derin kaygılarımı ortadan kaldırdı, Şehrazat!" (BGM, 2016: 2947)

KAYNAKLAR

- AKKUŞ, Metin, "Doğu Kültüründe Nasreddin Hoca Tipinin Benzerleri", **Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, S. 7, Bişkek, 2003, s. 57-62.
- ATALAY, Hakan, (2012), Aşağılayıcı Mizah, **Psikeart Dergisi**, Temmuz.
- AYKUT, A. Sait, (2005) Arap Cuhası, Nasreddin Hoca'nın Nesi Olur?, **Nasreddin Hoca Kitabı**, (Haz.: M. Sabri Koz), İstanbul: Kitabevi Yay., 115-128.
- CİVELEK, Yakup, (), *Arap ve Türk Edebiyatının Mizahi Kahramanı Cuhâ el-Arabî - Nasreddin Hoca* Yedi İklim (Nasrettin Hoca Özel Sayısı), c. 14, sy. 138-139 (Eylül-Ekim 2001), s. 120-125.
- ESTÉS, P. CLARİSSA, (2013), **Kurtlarla Koşan Kadınlar Vahşi Kadın Arketipine Dair Mit ve Öyküler**, (Çev. Hakan Atalay), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- FREUD, S. (1999). **Sanat ve Edebiyat** (Çev.: Emre Kapkın, Aysen Teksen Kapkın). İstanbul: Payel Yayınevi.
- FREUD, S. (2012). **Espriler ve Bilinçdışı ile İlişkileri** (Cev: Emre Kapkın), 5. Basım, İstanbul: Payel Yayınevi.
- MORREALL John, (), **Gülmeyi Ciddiye Almak**, (Çev. Kubilay Aysevener, Şenay Soyer), İris Yayınları.
- RAPPOPORT, Leon, (2005), **Punchlines, The Caefor Racial, Ethnic, and Gender Humor**, Praeger Publishers, US.
- SANDERS, Barry, (2001), **Kahkahanın Zaferi Yıkıcı Tarih Olarak Gülme**, (Çev. Kemal Atakay), 1. Baskı, Ayrıntı Yayınları.
- ZENGİN, Bekir, Konrad, Sürgüne Gönderilen Tanrı, **Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı 24, 2016, Sayfa 45-57.